

Zenon Guldon

"Siedziby biskupów krakowskich na terenie dawnego województwa sandomierskiego : materiały z sesji naukowej", red. Leszek Kajzer, Kielce 1997 : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 20, 373-374

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SIEDZIBY BISKUPÓW KRAKOWSKICH NA TERENIE DAWNEGO WOJEWÓDZTWA SANDOMIERSKIEGO. MATERIAŁY Z SESJI NAUKOWEJ. Red. Leszek Kajzer. Kielce 1997, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego, ss. 164

Omawiane wydawnictwo obejmuje materiały z konferencji zorganizowanej 20 IX 1997 r. w ramach „Europejskich Dni Dziedzictwa”. W połowie XV w. w dobrach biskupstwa krakowskiego było 11 miast, 225 wsi i 17 części wsi¹, z których połowa leżała na terenie dawnego województwa sandomierskiego.

Wydawnictwo otwiera artykuł L. Kajzera, przedstawiający stan badań nad zamkami biskupimi w Polsce średniowiecznej. Autor podkreśla, że problematyka ta nie interesowała bliżej historyków Kościoła i badaczy dziejów gospodarczych (s. 7-14). Stanisław Kołodziej-ski omawia wyniki badań nad siedzibami obronnymi biskupów krakowskich (s. 17-22).

Jadwiga Muszyńska analizuje zmiany osadnicze w dobrach biskupich na terenie województwa sandomierskiego od połowy XV do połowy XVII w. W XVII w. istniało 6 miast (Bodzentyn, Daleszyce, Hłza, Jastrząb, Kielce i Kunów), 121 wsi i 8 części wsi (s. 25-38). Dodać trzeba, że wiele kuźnic, hut, wielkich pieców czy młynów stanowiło odrębne osady przemysłowe i stąd też rzeczywista liczba osad była większa.

Maria Brykowska omawia zbudowany w 2. połowie XIV w. zamek w Bodzentynie i jego przebudowę na nowożytną rezydencję, zakończoną w 1691 r. (s. 41-56). Jakub Lewicki

¹ S. Ingot. *Stan i rozmieszczenie uposażenia biskupstwa krakowskiego w połowie XV wieku. Próba odtworzenia zaginionej części Liber beneficiorum Długosza*. Lwów 1925, s. 66-67.

charakteryzuje dzieje i architekturę zamku w Hłzy (s. 57-83). W 1577 r. na „strzelbę” zamkową składało się wielkie działo i 5 półdział². Opis zamku z 1644 r. opublikowała ostatnio J. Muszyńska³. W początkach XIX w. była to już ruina:

„Nad samem miastem na przykraj i wysokiej wapiennej górze panują szczątki zamku, gdzie niegdyś biskupi krakowscy mieszkali. Gdy roku 1798 zamek ten pogorzał, rząd zeszedł lękając się, by swemi gruzami domów pod nim stojących nie przywalił, dwie najwyższe z ciosowego kamienia wieże od strony miasta rozwalić rozkazał. Dziś szeroko zalegającym swem rumowiskiem podobnym jest, choć w zmniejszonym obrazie, do owych szczątków ogromnego niegdyś Kolizeum Rzymu”⁴.

Jan L. Adamczyk przedstawił wyniki badań nad kielecką rezydencją biskupów (s. 87-90). Tym obiektem zajmuje się także J. Lewicki. Autor stwierdza, że nie ma dostatecznych podstaw hipoteza, że twórcami rezydencji byli Jan Trevano i Tomasz Poccino. Istotne znaczenie ma częściowo zachowana inskrypcja,

² *Najstarszy inwentarz klucza ilżeckiego biskupów krakowskich z 1577 roku*. Wyd. J. Muszyńska i W. Urban. W: *Radom i region radomski w dobie szlacheckiej Rzeczypospolitej*. T. 2. Red. Z. Guldon i S. Zieliński. Radom 1996, s. 179.

³ J. Muszyńska *Przemiany, osadnicze w kluczu ilżeckim biskupstwa krakowskiego w połowie XVII wieku*. W: *Radom i region radomski w dobie szlacheckiej Rzeczypospolitej*. T. 1. Red. Z. Guldon i S. Zieliński. Radom 1995, s. 80-83.

⁴ *Opis historyczno-malarski województwa sandomierskiego przez autora podobnego opisu dawniejszego departamentu, dzisiejszego województwa lubelskiego, umieszczonego w Almanachu Lubelskim na rok 1815 przez braci Klemensa i Leona Urmowskich* wydany. W: *Nowy Kalendarzyk Polityczny na rok 1823*, s. 390-391.

z której wynika, że pałac zbudowany został za „dozoru” starosty kieleckiego Stanisława Czechowskiego, a sama budowa została zakończona w 1644 r. (s. 147-163).

Adam Miłobędzki scharakteryzował wyniki badań nad zamkiem Oleśnickich w Pińczowie (s. 93-104). Zamek ten został zbudowany przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego dla jego brata Jana Głowacza. Nie był więc siedzibą biskupów krakowskich. Waldemar Gliński omawia wyniki badań, głównie archeologicznych, nad siedzibami biskupów w Tarczku, Kunowie, Szewnej i Dębnie (s. 107-116), a Dariusz Kalina analizuje dwory folwarczne w Woli Kopcowej, Brzezinkach, Masłowie i Domaszowicach (s. 121-126). Takich dworów w dobrach biskupich było znacznie więcej. W wydawnictwie nie uwzględniono wszystkich rezydencji biskupich. Brak na przykład informacji o Radłowie, gdzie rezydencję odbudował w 1638 r. biskup Jakub Zadzik. Anna Piasecka omawia przebieg prac remontowo-konserwatorskich w rezydencjach biskupich w Bodzentynie i Kielcach w latach 1945-1996 (s. 129-134).

Podsumowując powyższe, stwierdzić można, że opublikowane w omawianym wydawnictwie artykuły i komunikaty stanowią dobry punkt wyjścia do dalszych badań nad siedzibami biskupów krakowskich.

Zenon Guldon

BODZENTYN. Z DZIEJÓW MIASTA W XII-XX WIEKU. Red. Krzysztof Bracha. Kielce 1998, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Prace Instytutu Historii, nr 17, ss. 175

Omawiane wydawnictwo zawiera materiały z konferencji zorganizowanej 1 grudnia 1997 r. przez Instytut Historii WSP w Kielcach oraz Urząd Miasta i Gminy w Bodzentynie. Publikację otwiera artykuł Stanisława Trawkowskiego, poświęcony głównie początkom i dziejom Bodzentyna w średniowieczu (s. 11-23). Na rozwój osadnictwa istotny wpływ miały stosunki własnościowe. Największym właścicielem ziemskim było biskupstwo krakowskie, do którego należała kasztelania tarska i kielecka. Nie były to jednostki administracji państwowej, ale biskupie kasztelanie majątkowe, a więc ośrodki zarządu gospodarczego, dworów biskupich i kościołów kanonic-

kich. Najstarszym centrum kasztelanii tarskiej był Świętomarz (Stary Tarczek), gdzie istniał kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny. Zapewne już w XII w. targowisko i centrum kasztelanii przeniesione zostały do Nowego Tarczka, gdzie powstał kościół parafialny pod wezwaniem św. Idziego. W 1259 r. Tarczek dowodnie był miastem. W latach 1348-1355 ośrodek miejski przeniesiony został do Bodzentyna, gdzie zbudowany został zamek biskupi i kościół parafialny. Do biskupstwa krakowskiego należało też Dębno, gdzie w XIV w. istniał niewielki gródek. W 1343 r. Dębno określone zostało jako miasto, ale w późniejszym okresie była to wieś¹.

Skomplikowana jest sprawa powstania klasztoru benedyktyńskiego na Łysej Górze. W literaturze archeologicznej przyjmuje się, że istniał tu ośrodek kultu pogańskiego, z którym związany jest wał kamienny, datowany na okres rzymski lub wczesnośredniowieczny. Ostatecznie nie jest wyjaśniona chronologia i funkcje tego wału. Klasztor benedyktyński powstał w latach 1102-1138, najprawdopodobniej w latach 1135-1137, a jego głównym fundatorem był Bolesław Krzywousty. Z 1308 r. pochodzi najstarsza informacja o relikwii św. Krzyża. Z dokumentu z 1269 r. wynika, że istniała już lokowana jako wieś na prawie niemieckim Nowa Słupia, która przed 1351 r. uzyskiwała status miasta². Z tą problematyką związane są kolejne referaty i komunikaty. Marek Jończyk przedstawił wyniki badań nad kasztelanią tarską (s. 25-31). Uważa, że w XIII w. kasztelania była kluczem dóbr biskupich, ale nie można wykluczyć, że wcześniej przejściowo była kasztelanią państwową. Uważa, że uzasadnione jest przypuszczenie o przejściu tych terenów na własność biskupstwa przed 1142 r. Zbigniew Brzeziński analizuje trzy hipotezy dotyczące fundacji kościoła św. Idziego w Tarczku – miała ona mieć miejsce w 1067 lub 1086 r., lub w 1. połowie XIII w. Analizując rozwój kultu św. Idziego, Autor uważa, że kościół fundował biskup Iwo Odrowąż w 1. połowie XIII w. (s. 33-38). Marek Derwich omawia średniowieczne osadnictwo w regio-

¹ F. Kiryk *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie. XIII-XVI wiek*. Kielce 1994, s. 25-27, 41, 148-149.

² M. Derwich *Benedyktyński klasztor św. Krzyża na Łysej Górze w średniowieczu*. Warszawa-Wrocław 1992.